NAMANGAN DAVLAT UNIVERSITETI
ILMIY AXBOROTNOMASI, [2026-9]
ISSN:2181-1458
ISSN:2181-0427

10.00.00-FILOLOGIYA
journal.namdu.uz
PHILOLOGICAL

UDK 811.512.133’ 25:811.111

O‘ ZBEK TILIDAN INGLIZ TILIGA TARJIMADA METOD TANLASH: LINGVOMADANIY VA GRAMMATIK MUAMMOLAR

Maxmudjanova Maftuna Raximjon qizi
Namangan davlat universiteti Amaliy xorijiy tillar kafedrasi 1-bosqich doktoranti
E-mail: maxmudjanovamaftuna96@mail.com
ORCID: https://orcid.org/0009-0006-5016-1795

Annotatsiya: *Maqolada o‘ zbek tilidan ingliz tiliga tarjimada tarjima metodini tanlash muammolari tahlil qilingan. Tadqiqot materiali sifatida madaniy va grammatik jihatdan o‘ ziga xos 24 ta o‘ zbekcha birlik (realiyalar, frazeologizmlar, grammatik shakllar, muomala birliklari) olindi va har biri uchun so‘ zma-so‘ z hamda moslashtirilgan tarjima variantlari qiyoslandi. Natijalar so‘ zma-so‘ z tarjima faqat 2 ta birlikda (8,3 %) maqbul bo‘ lganini, birliklarning 62,5 foizida bilvosita usullar (ekvivalent, transpozitsiya, modulyatsiya, kompensatsiya) zarurligini ko‘ rsatdi. Realiyalar uchun transliteratsiya va izohdan iborat kuplet usuli (29,2 %) eng samarali yechim bo‘ ldi. Muallif birlik turi, matn funksiyasi va o‘ quvchi fon bilimiga tayangan metod tanlash algoritmini taklif qiladi.*

Kalit so‘ zlar: *tarjima metodi, tarjima usuli, realiya, frazeologik ekvivalent, transpozitsiya, modulyatsiya, kompensatsiya, xorijlashtirish, o‘ zbek-ingliz tarjimasi.*

ВЫБОР МЕТОДА ПРИ ПЕРЕВОДЕ С УЗБЕКСКОГО ЯЗЫКА НА АНГЛИЙСКИЙ: ЛИНГВОКУЛЬТУРНЫЕ И ГРАММАТИЧЕСКИЕ ПРОБЛЕМЫ

Аннотация: *В статье анализируются проблемы выбора метода при переводе с узбекского языка на английский. Материалом исследования послужили 24 культурно и грамматически специфичные узбекские единицы (реалии, фразеологизмы, грамматические формы, единицы речевого этикета), для каждой из которых сопоставлены буквальный и адаптированный варианты перевода. Установлено, что буквальный перевод приемлем лишь в 2 случаях (8,3 %), а для 62,5 % единиц необходимы косвенные приёмы (эквивалент, транспозиция, модуляция, компенсация). Для реалий наиболее эффективным оказался куплет — транслитерация с пояснением (29,2 %). Предложен алгоритм выбора метода, учитывающий тип единицы, функцию текста и фоновые знания читателя.*

Ключевые слова: *метод перевода, переводческий приём, реалия, фразеологический эквивалент, транспозиция, модуляция, компенсация, форенизация, узбекско-английский перевод.*

CHOOSING A METHOD IN UZBEK–ENGLISH TRANSLATION: LINGUOCULTURAL AND GRAMMATICAL PROBLEMS

Abstract: *The article examines the problems of choosing a translation method when translating from Uzbek into English. The material comprises 24 culturally and grammatically specific Uzbek units (realia, idioms, grammatical forms and forms of address); for each unit a literal and an adapted English version were compared. The literal version proved acceptable for only 2 units (8.3%), while 62.5% of the units required oblique procedures — idiomatic equivalence, transposition, modulation or compensation. For realia, the couplet procedure (transliteration plus gloss) was the most effective solution (29.2%). The author proposes a method-selection algorithm based on unit type, text function and the reader’s background knowledge.*

Keywords: *translation method, translation procedure, realia, idiomatic equivalent, transposition, modulation, compensation, foreignization, Uzbek–English translation.*

KIRISH

Tarjima ikki til o‘ rtasidagi so‘ z almashinuvi bilan cheklanmaydi: u ikki madaniyat, ikki xil dunyoqarash va ikki nutq odobi o‘ rtasida kechadigan murakkab muzokaradir. Bu jarayon o‘ zbek va ingliz tillari juftligida ayniqsa keskin namoyon bo‘ ladi. O‘ zbek tili turkiy, agglyutinativ tuzilishga ega, so‘ z shakllari qo‘ shimchalar zanjiri orqali hosil bo‘ ladi; ingliz tili esa analitik til bo‘ lib, grammatik ma’noni ko‘ proq so‘ z tartibi va yordamchi so‘ zlar orqali ifodalaydi. Bunga muomala madaniyatidagi farqlar — yoshi kattaga hurmat, sen va siz qarama-qarshiligi, qarindoshlik atamalarining keng qo‘ llanishi — qo‘ shiladi. Natijada o‘ zbekcha matnni ingliz o‘ quvchisiga yetkazayotgan tarjimon

deyarli har bir jumlada «qanday tarjima qilaman?» degan savolga duch keladi. Bu savol mohiyatan tarjima metodini tanlash masalasidir.

Masalaning dolzarbligi amaliy ehtiyoj bilan ham belgilanadi. O‘ zbekiston Respublikasi Prezidentining 2012-yil 10-dekabrdagi PQ-1875-son qarori chet tillarni o‘ rganish tizimini tubdan qayta qurishga asos bo‘ ldi [1]. 2019-yil 8-oktabrdagi PF-5847-son Farmon bilan tasdiqlangan Oliy ta’lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi esa xalqaro hamkorlik va akademik mobillikni ustuvor yo‘ nalish sifatida belgiladi [2]. Shu sharoitda o‘ zbek tilidan ingliz tiliga badiiy, ilmiy va rasmiy matnlar tarjimasi ko‘ paydi. Biroq uzoq yillar davomida o‘ zbek adabiyoti ingliz o‘ quvchisiga asosan rus tili vositasida yetib kelgan, bevosita o‘ zbekcha-inglizcha tarjima an’anasi esa hali shakllanish bosqichida. Tarjimon tayanadigan usullar tizimi aniq bo‘ lmasa, tarjima sifati shaxsiy mahoratga bog‘ liq bo‘ lib qoladi.

Tarjima metodlari masalasi tarjimashunoslikda turlicha talqin qilingan. J.-P. Vine va J. Darbelne tarjima usullarini bevosita (o‘ zlashtirish, kalka, so‘ zma-so‘ z tarjima) va bilvosita (transpozitsiya, modulyatsiya, ekvivalentlik, adaptatsiya) guruhlarga ajratgan [3]. P. Nyumark «metod» (butun matnga nisbatan tanlanadigan strategiya) va «protsedura» (alohida birlikka qo‘ llanadigan usul) tushunchalarini farqlab, metodlarni manba tilga yoki tarjima tiliga yo‘ naltirilganligiga ko‘ ra V shaklidagi sxemada joylashtirgan [4]. Y. Nayda formal va dinamik ekvivalentlik qarama-qarshiligini asoslagan [5], J. Ketford tarjima transformatsiyalari nazariyasini ishlab chiqqan [6], L. Venuti esa xorijlashtirish (foreignization) va mahalliylashtirish (domestication) strategiyalarini tarjimaning madaniy-siyosiy jihati bilan bog‘ lagan [7].

Rus tarjimashunosligida V.N. Komissarov ekvivalentlik darajalari nazariyasini [8], Y.I. Retsker muntazam muvofiqliklar va leksik transformatsiyalar tasnifini [9], S. Vlaxov va S. Florin realiyalar tarjimasi masalalarini [10] chuqur ishlab chiqqan. O‘ zbek tarjimashunosligining nazariy asoslari G‘ . Salomov [11] va Q. Musayev [12] asarlarida yaratilgan. Shunga qaramay, mavjud ishlarning ko‘ pchiligida metod tanlash masalasi rus va ingliz tillaridan o‘ zbek tiliga tarjima yo‘ nalishida ko‘ rib chiqilgan. Teskari yo‘ nalishda, ya’ni o‘ zbek tilidan ingliz tiliga tarjimada qaysi omillar metod tanloviga ta’sir qilishi va qaysi birlik turi uchun qaysi usul maqbul ekanligi tizimli tavsiflanmagan. L. Molina va A. Urtado Albir qayd etgan terminologik chalkashlik — bir xil usulning turli mualliflarda turlicha nomlanishi — muammoni yanada murakkablashtiradi [13].

Tadqiqotning maqsadi — o‘ zbek tilidan ingliz tiliga tarjimada metod tanlash bilan bog‘ liq asosiy muammolarni aniqlash, ularni birlik turlari bo‘ yicha tasniflash va amaliy metod tanlash algoritmini taklif qilish.

MATERIALLAR VA METODLAR

Tadqiqot materiali sifatida o‘ zbek tilining madaniy jihatdan belgilangan va grammatik-pragmatik o‘ ziga xosligi bilan ajralib turadigan 24 ta birligi tanlab olindi. Birliklar to‘ rt guruhga ajratildi: 1) realiyalar — maishiy, etnografik va ijtimoiy-siyosiy hayotga oid nomlar (9 ta); 2) frazeologik va barqaror birikmalar (7 ta); 3) ingliz tilida bevosita muqobili bo‘ lmagan grammatik-sintaktik shakllar (5 ta); 4) muomala va murojaat birliklari (3 ta). Tanlovda birlikning o‘ zbek nutqida faol qo‘ llanishi va ingliz tiliga o‘ girishda tarjimonlar uchun odatda qiyinchilik tug‘ dirishi asosiy mezon bo‘ ldi. Birliklarning ma’nosi «O‘ zbek tilining izohli lug‘ ati» asosida aniqlandi [14].

Tahlil quyidagi bosqichlarda olib borildi. Birinchidan, har bir birlik uchun so‘ zma-so‘ z (formal) tarjima varianti tuzildi. Ikkinchidan, ingliz tili me’yoriga mos, ma’no va pragmatik ta’sirni saqlaydigan moslashtirilgan variant ishlab chiqildi. Uchinchidan, ikki variant uchta mezon bo‘ yicha qiyoslandi: semantik to‘ liqlik (asl ma’no qanchalik saqlangani), pragmatik adekvatlik (o‘ quvchiga ko‘ rsatiladigan ta’sirning mosligi) va tabiiylik (ingliz tilida g‘ ayritabiiy jaranglamasligi). To‘ rtinchidan, moslashtirilgan variantda qo‘ llangan usul P. Nyumark [4] va J.-P. Vine — J. Darbelne [3] tasniflari asosida kodlandi. Usullar yetti turga birlashtirildi: kuplet (transliteratsiya va izoh), kalka, tavsiflovchi tarjima, frazeologik ekvivalent, transpozitsiya, modulyatsiya va kompensatsiya.

Ishda qiyosiy-tipologik, kontrastiv, transformatsion tahlil, komponent tahlili hamda miqdoriy hisoblash usullaridan foydalanildi. So‘ zma-so‘ z variant uchala mezonni ham qanoatlantirgan holatlardagina «maqbul» deb baholandi. Usullar ulushi birliklar soniga nisbatan foizda hisoblandi.

NATIJALAR

Tahlil o‘ zbek-ingliz tarjimasida metod tanlashni qiyinlashtiradigan beshta muammo turini ajratish imkonini berdi. Ularning har biri so‘ zma-so‘ z tarjimada o‘ ziga xos yo‘ qotishga olib keladi va muayyan usullar guruhini talab qiladi (1-jadval).

1-jadval. O‘ zbek-ingliz tarjimasida metod tanlash muammolari tipologiyasi

Muammo turi	*Misol*	*So‘ zma-so‘ z tarjimadagi yo‘ qotish*	*Maqbul usullar*
Ekvivalentsiz leksika (realiyalar)	*mahalla, hashar, sumalak*	*Ma’no yo‘ qoladi yoki noto‘ g‘ ri assotsiatsiya paydo bo‘ ladi (mahalla ≠ quarter)*	*Kuplet, tavsiflovchi tarjima, kalka*

Muammo turi	*Misol*	*So‘ zma-so‘ z tarjimadagi yo‘ qotish*	*Maqbul usullar*
Milliy-obrazli frazeologiya	*boshi osmonga yetdi*	*Obraz g‘ alati, ba’zan kulgili tuyuladi; ekspressivlik yo‘ qoladi*	*Frazeologik ekvivalent, tavsiflovchi tarjima*
Grammatik kategoriyalar nomuvofiqligi	*-gan ekan, -ib chiqmoq*	*Axborot manbai (evidensiallik) va harakat tugallanganligi ifodalanmaydi*	*Transpozitsiya*
Inkor va nuqtai nazar farqi	*unutmadim, yuzi yerga qaradi*	*Jumla og‘ ir, uslubiy jihatdan g‘ ayritabiiy chiqadi*	*Modulyatsiya*
Muomala-pragmatik birliklar	*sen/siz, aka, -jon*	*Ijtimoiy masofa, hurmat va mehr ifodasi yo‘ qoladi*	*Kompensatsiya*

Har bir birlik uchun ishlab chiqilgan tarjima variantlari va qo‘ llangan usullar 2-jadvalda keltirilgan. Jadvaldagi so‘ zma-so‘ z variantlar o‘ quvchiga taqdim etish uchun emas, balki yo‘ qotish ko‘ lamini ko‘ rsatish maqsadida tuzilgan.

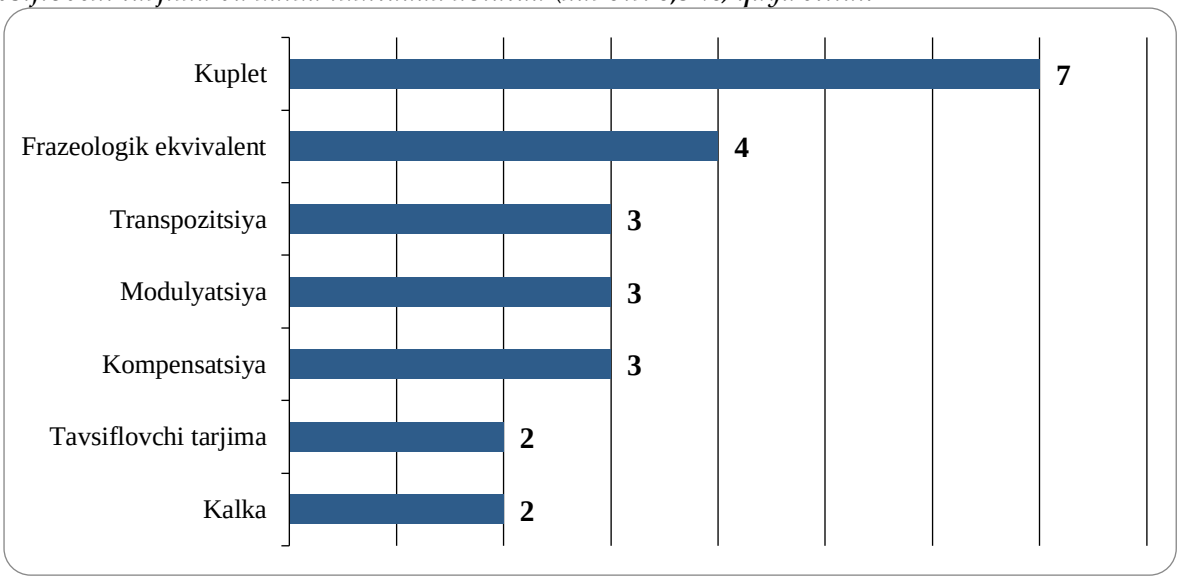
2-jadval. Tahlil qilingan birliklarning tarjima variantlari va qo‘ llangan usullar

№	*O‘ zbekcha birlik*	*So‘ zma-so‘ z variant*	*Tavsiya etilgan inglizcha variant*	*Usul*
1	*mahalla*	*quarter*	*mahalla, a self-governing neighbourhood community*	*Kuplet*
2	*do‘ ppi*	*cap*	*doppi, an embroidered Uzbek skullcap*	*Kuplet*
3	*choyxona*	*tea house*	*teahouse (chaikhana)*	*Kalka*
4	*sumalak*	*sprout dish*	*sumalak, a sweet wheat-sprout pudding cooked for Navruz*	*Kuplet*
5	*hashar*	*help*	*hashar, unpaid communal work done together by neighbours*	*Kuplet*
6	*kelin salom*	*bride greeting*	*the bride’s ceremonial bow to her husband’s family*	*Tavsiflovchi tarjima*
7	*hokim*	*ruler*	*hokim (regional governor)*	*Kuplet*
8	*Oliy Majlis*	*Supreme Assembly*	*the Oliy Majlis, the Parliament of Uzbekistan*	*Kuplet*
9	*dasturxon*	*tablecloth*	*dastarkhan, a spread of food laid out for guests*	*Kuplet*
10	*qo‘ li ochiq*	*his hand is open*	*open-handed*	*Frazeologik ekvivalent*
11	*Tuya ko‘ rdingmi? — Yo‘ q.*	*Did you see a camel? — No.*	*Mum’s the word.*	*Frazeologik ekvivalent*
12	*boshi osmonga yetdi*	*his head reached the sky*	*he was over the moon*	*Frazeologik ekvivalent*
13	*qosh qo‘ yaman deb ko‘ z chiqardi*	*trying to draw a brow, he put out an eye*	*the cure was worse than the disease*	*Frazeologik ekvivalent*
14	*ko‘ ngli to‘ q*	*his soul is full*	*he felt at ease and secure*	*Tavsiflovchi tarjima*
15	*Xudo xohlasa*	*if God wishes*	*God willing*	*Kalka*
16	*yuzi yerga qaradi*	*her face looked at the ground*	*she lowered her eyes in shame*	*Modulyatsiya*
17	*kitobni o‘ qib chiqdim*	*I read and went out the book*	*I have read the book through*	*Transpozitsiya*

№	O‘ zbekcha birlik	So‘ zma-so‘ z variant	Tavsiya etilgan inglizcha variant	Usul
18	u ketgan ekan	he gone it-seems	apparently, he had already left	Transpozitsiya
19	kirib-chiqib yurdi	walked entering and exiting	he kept dropping in	Transpozitsiya
20	qo‘ rqmasdan gapiring	speak without fearing	feel free to speak	Modulyatsiya
21	uni unutmadim	I did not forget him	I still remember him	Modulyatsiya
22	Sen kimsan? (qo‘ pol ohang)	Who are you?	And who might you be?	Kompensatsiya
23	Aka (notanish kishiga murojaat)	Older brother	Excuse me, sir	Kompensatsiya
24	Azizjon	Aziz-dear	Aziz, my dear	Kompensatsiya

Jadval ma’lumotlari shuni ko‘ rsatadiki, so‘ zma-so‘ z variant 24 ta birlikdan faqat ikkitasida — choyxona (teahouse) va Xudo xohlasa (God willing) birliklarida — uchala mezonni qanoatlantirdi (8,3 %). Bu ikki holatda ham kalka ingliz tilida avvaldan mavjud birikma bilan tasodifan mos keldi. Qolgan 22 ta birlikda so‘ zma-so‘ z tarjima yo ma’noni buzdi (mahalla →quarter, dasturxon →tablecloth), yo ingliz o‘ quvchisi uchun tushunarsiz obraz yaratdi (his head reached the sky), yo grammatik ma’noni yo‘ qotdi (u ketgan ekan jumlasidagi eshitilganlik ma’nosi).

Usullarning taqsimlanishi 1-rasmda ko‘ rsatilgan. Eng ko‘ p qo‘ llangan usul kuplet bo‘ ldi: 7 ta birlik, ya’ni 29,2 %. Barcha kuplet holatlari realiyalar guruhiga to‘ g‘ ri keldi: to‘ qqizta realiyadan yettitasida transliteratsiya qisqa izoh bilan birga qo‘ llangandagina ham milliy kolorit, ham tushunarlilik saqlandi. Ikkinchi o‘ rinda frazeologik ekvivalent turadi (4 ta, 16,7 %). Transpozitsiya, modulyatsiya va kompensatsiya uchtadan holatda qo‘ llandi (har biri 12,5 %), tavsiflovchi tarjima va kalka ikkitadan holatda (har biri 8,3 %) qayd etildi.

1-rasm. Tahlil qilingan birliklarda tarjima usullarining taqsimlanishi (n = 24)

Usullarni Vine va Darbelne tasnifi bo‘ yicha umumlashtirsak, bevosita usullarga tayangan yechimlar (kuplet va kalka) 9 ta birlikni (37,5 %), bilvosita usullar (frazeologik ekvivalent, tavsiflovchi tarjima, transpozitsiya, modulyatsiya, kompensatsiya) esa 15 ta birlikni (62,5 %) qamrab oldi. Muhim jihati shundaki, bevosita usullar deyarli faqat leksik sathda, ya’ni realiyalarda samara berdi. Frazeologik, grammatik va pragmatik sathlarda esa ularning birortasi ham qo‘ llanmadi: bu sathlarda tarjimon tarjima tilining me’yoriga tayanishga majbur bo‘ ldi.

Grammatik birliklar alohida e’tibor talab qildi. -gan ekan shakli o‘ zbek tilida voqeaning so‘ zlovchi tomonidan bevosita kuzatilmaganini, balki keyin bilib olinganini bildiradi. Ingliz tilida bu ma’noni ifodalovchi grammatik kategoriya yo‘ q, shu sababli u leksik vosita — apparently ravishi orqali berildi (transpozitsiya). O‘ qib chiqmoq tipidagi ko‘ makchi fe’lli birikmalarda harakatning to‘ liq bajarilganligi ingliz tilida through ko‘ makchisi va Present Perfect zamon shakli orqali qayta taqsimlandi. Muomala birliklarida esa yo‘ qotishni oldini olishning imkoni bo‘ lmadi: sen olmoshidagi mensimaslik ohangi ingliz tilida grammatik jihatdan ifodalanmaydi, shuning uchun u ironik so‘ roq qurilmasi (And who might you be?) orqali kompensatsiya qilindi.

MUHOKAMA

Olingan natijalar o‘ zbek-ingliz tarjimasida «yagona to‘ g‘ ri metod» mavjud emasligini, metod butun matn uchun emas, balki birlik turi va uning matndagi vazifasi uchun tanlanishi kerakligini ko‘ rsatadi. Bu xulosa P. Nyumarkning metod va protsedurani farqlash haqidagi g‘ oyasiga mos keladi [4]: tarjimon matnga umumiy holda kommunikativ metodni tanlagan bo‘ lsa ham, alohida realiyalarda semantik yondashuvga — transliteratsiya va izohga — qaytishga majbur bo‘ ladi.

Realiyalar tarjimasida kupletning ustunligi L. Venutining xorijlashtirish strategiyasiga yaqin [7]: mahalla, hashar, sumalak kabi so‘ zlarning transliteratsiya qilinishi ingliz o‘ quvchisiga o‘ zbek madaniyati borligini «eslatib turadi». S. Vlaxov va S. Florin ham realiyaning tarjima matnida transkripsiya shaklida saqlanishini milliy koloritni berishning asosiy yo‘ li deb hisoblaydi [10]. Biroq izohsiz transliteratsiya o‘ quvchi uchun «bo‘ sh shakl»ga aylanadi. Shu sababli birinchi qo‘ llanishda izoh berish, keyingi qo‘ llanishlarda esa transliteratsiyaning o‘ zini qoldirish maqbul. Izoh hajmi matn turiga bog‘ liq: badiiy matnda u jumla ichiga singdiriladi, ilmiy va rasmiy matnda qavs ichida yoki izoh sifatida beriladi.

Frazeologizmlarda esa vaziyat teskari. Y. Naydaning dinamik ekvivalentlik tamoyili [5] bu yerda o‘ zini oqlaydi: boshi osmonga yetdi o‘ rniga he was over the moon ingliz o‘ quvchisida asl matn o‘ quvchisidagi kabi ta’sir uyg‘ otadi. Ammo bunda milliy obraz yo‘ qoladi. Bu ziddiyat G. Turining dastlabki norma tushunchasi bilan izohlanadi: tarjimon manba matn me’yorlariga (adekvatlik) yoki tarjima tili me’yorlariga (qabul qilinuvchanlik) tayanishni tanlaydi [15]. Bizning fikrimizcha, ekspressiv-badiiy matnlarda obrazli frazeologizm, agar kontekst ma’noni yetarli darajada ochsa, kalka shaklida saqlanishi mumkin; informativ matnlarda esa ingliz tilidagi ekvivalent ustun turadi. Bunday tanlovda K. Nordning funksionalistik yondashuvi — tarjima maqsadi (skopos) metodni belgilaydi degan qoida — asosiy mezon bo‘ lib xizmat qiladi [16].

Grammatik sathdagi muammolar M. Beyker ta’kidlagan grammatik ekvivalentsizlik bilan bog‘ liq: tillar son, zamon, aspekt, nisbat kabi kategoriyalarni turlicha tanlaydi va ifodalaydi [17]. O‘ zbek tilidagi evidensiallik va ko‘ makchi fe’llar orqali beriladigan harakat tarzi ingliz tilida grammatik emas, leksik vositalarga ko‘ chiriladi. Bu J. Ketford tasnifidagi sathlararo transformatsiyaning (level shift) aniq namunasidir [6]. Pragmatik birliklar bo‘ yicha natijalar esa J. Xausning yashirin tarjima (covert translation) haqidagi qarashiga mos keladi: muomala odobi bilan bog‘ liq ma’nolar tarjimada madaniy «filtr» orqali o‘ tkazilib, tarjima tili an’analariga moslashtiriladi [18].

Tahlil natijalariga tayanib, o‘ zbek-ingliz tarjimasi uchun quyidagi metod tanlash algoritmini taklif qilamiz. Birinchi qadam — birlik turini aniqlash (realiya, frazeologizm, grammatik shakl yoki muomala birligi). Ikkinchi qadam — matn funksiyasi va tarjima maqsadini belgilash: ekspressiv matnda manba tilga, informativ va chaqiruvchi matnda tarjima tiliga yo‘ nalish ustun bo‘ ladi. Uchinchi qadam — maqsadli o‘ quvchining fon bilimini baholash. To‘ rtinchi qadam — bir nechta variantni semantik to‘ liqlik, pragmatik adekvatlik va tabiiylik mezonlari bo‘ yicha sinash. Agar biror ma’no komponenti baribir yo‘ qolsa, uni matnning boshqa joyida kompensatsiya qilish imkoniyati ko‘ rib chiqiladi.

Tadqiqotning cheklovi shundan iboratki, tahlil qilingan 24 ta birlik illyustrativ tanlov bo‘ lib, usullarning chastotasini butun o‘ zbek-ingliz tarjima amaliyotiga to‘ g‘ ridan-to‘ g‘ ri tatbiq etib bo‘ lmaydi. Keyingi bosqichda chop etilgan badiiy, ilmiy va rasmiy tarjimalar asosida parallel korpus tuzish va undagi usullar taqsimotini A. Chesterman taklif qilgan tarjima strategiyalari tasnifi [19] bilan qiyoslash maqsadga muvofiq.

XULOSA

Tadqiqot natijalari asosida quyidagi xulosalarga kelindi.

1. O‘ zbek tilidan ingliz tiliga tarjimada so‘ zma-so‘ z tarjima madaniy va grammatik jihatdan o‘ ziga xos birliklarning atigi 8,3 foizida maqbul bo‘ ldi. Birliklarning 62,5 foizi bilvosita usullarni talab qildi. Demak, tarjima metodini butun matn uchun yagona tarzda tanlash samarasiz; metod birlik turiga ko‘ ra tabaqalashtirilishi lozim.

2. Realiyalar uchun eng maqbul yechim — transliteratsiya va izohdan iborat kuplet (29,2 %). Frazeologizmlarda frazeologik ekvivalent va tavsiflovchi tarjima, grammatik shakllarda transpozitsiya, nuqtai nazar farqi bo‘ lgan jumlalarda modulyatsiya, muomala birliklarida kompensatsiya samarali usullar sifatida aniqlandi.

3. Metod tanlashda to‘ rt omil hal qiluvchi ahamiyatga ega: birlik turi, matn funksiyasi, tarjima maqsadi va o‘ quvchining fon bilimi. Ular asosida taklif etilgan to‘ rt bosqichli algoritm tarjimon qarorlarini asoslash va tarjima sifatini baholashda qo‘ llanishi mumkin.

4. Olingan natijalar oliy ta’lim muassasalarida «Tarjima nazariyasi», «Amaliy tarjima» fanlarini o‘ qitishda, o‘ zbek-ingliz tarjima lug‘ atlari va tarjimonlar uchun uslubiy tavsiyalar tayyorlashda foydalanilishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘ zbekiston Respublikasi Prezidentining 2012-yil 10-dekabrdagi «Chet tillarni o‘ rganish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘ g‘ risida»gi PQ-1875-son qarori. – URL: https://lex.uz/docs/2126030

2. O‘ zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-oktabrdagi «O‘ zbekiston Respublikasi oliy ta’lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘ g‘ risida»gi PF-5847-son Farmoni. – URL: https://lex.uz/docs/4545884
3. Vinay J.-P., Darbelnet J. Comparative Stylistics of French and English: A Methodology for Translation / Transl. and ed. by J.C. Sager, M.-J. Hamel. – Amsterdam; Philadelphia: John Benjamins, 1995.
4. Newmark P. A Textbook of Translation. – New York; London: Prentice Hall, 1988.
5. Nida E.A. Toward a Science of Translating. – Leiden: E.J. Brill, 1964.
6. Catford J.C. A Linguistic Theory of Translation. – London: Oxford University Press, 1965.
7. Venuti L. The Translator’s Invisibility: A History of Translation. – London; New York: Routledge, 1995.
8. Комиссаров В.Н. Теория перевода (*лингвистические аспекты*). – М.: Высшая школа, 1990.
9. Рецкер Я.И. Теория перевода и переводческая практика. – М.: Международные отношения, 1974.
10. Влахов С., Флорин С. Непереводимое в переводе. – М.: Международные отношения, 1980.
11. Salomov G‘ . Tarjima nazariyasi asoslari. – Toshkent: O‘ qituvchi, 1983.
12. Musayev Q. Tarjima nazariyasi asoslari. – Toshkent: Fan, 2005.
13. Molina L., Hurtado Albir A. Translation Techniques Revisited: A Dynamic and Functionalist Approach // Meta. – 2002. – Vol. 47, No. 4. – P. 498–512. – DOI: 10.7202/008033ar
14. O‘ zbek tilining izohli lug‘ ati. 5 jildlik. – Toshkent: O‘ zbekiston milliy ensiklopediyasi, 2006–2008.
15. Toury G. Descriptive Translation Studies and Beyond. – Amsterdam; Philadelphia: John Benjamins, 1995.
16. Nord C. Translating as a Purposeful Activity: Functionalist Approaches Explained. – Manchester: St. Jerome, 1997.
17. Baker M. In Other Words: A Coursebook on Translation. – London; New York: Routledge, 1992.
18. House J. Translation Quality Assessment: Past and Present. – London; New York: Routledge, 2015.
19. Chesterman A. Memes of Translation: The Spread of Ideas in Translation Theory. – Amsterdam; Philadelphia: John Benjamins, 1997.